

CZIGÁNY GYÖRGY Vibráló felület

Weöres-motívumok

Weöres Sándornál a zene nemcsak ritmikai modell: szín, ívelés, dallam, dob-szagatottság! Nem véletlen nála a zeneműveknél használatos cím: *Pavane*, *Bolero*, *Symphonie concertante*, *Cantilena*, *Rock and roll* és *Valse triste*. Ez utóbbit például zenei rondo formában komponálta meg. Van kilencedik szimfóniája is. Miközben Cummings „klasszicizmusát”, Franz Mon, vagy Eugen Gomringer akusztikus játékaikat magyarázza, megjelenteti négy tételét *A szörnyeteg koporsója* címen (Andante, Variazioni, Scherzo, Finale). Magánügye, hogy a modern zeneszerzés-iskolák egyik formateremtő lehetőségét is használja, amit muzsikájában Boulez, Stockhausen vagy Lutoslawski. Az aleatóriáról van szó, a kockajáték véletlenjeit alkalmazó tudatos szerkesztésről. Weöres igen egyszerűen válaszolt, amikor megkérdeztem a *Kilencedik szimfónia* születésének műhelytitkairól. Tudod, Gyurkám – mondta kissé álmatagon –, a kezem ügyébe eső Rákosi Viktor-kötetet felütve az egyik lapról kiírtam minden tizedik szót. Kaptam egy vibráló felületet, amivel már lehetett dolgozni.

Képes az ösköltészet erőiben felfrissülni, az ősit úgy olvasztani magába, hogy az nem a feldolgozás fokán, hanem áthangolva – ahogy Bartók zenéit táplálták a népzene forrásai – az egyénivé sűrítettben jelenik meg. Képes rá, hogy átismételje, újjászülje a világ irodalmának évezredeit, a magyar költészet régmúltjának ízeit a parafrázisok, szelíd paródiák, álarcok és átlényegülések változatos seregével. Neki is, mint Kodálynak, megvannak a maga „megkészt melódiái” – hol Psychét teremt, hol Arany bőrébe búvik. Ahogy Sztravinszkij Pergolesit megidézi, vagy Bach *Brandenburgi versenyét*, éppúgy Weöres a régi olaszokat vagy barbár dalt, pápua temetési éneket, egy egész világmindenséget, kedve szerint. Játékosan? Igen, ha a játékot is szerkezeti elemnek fogjuk fel, ha felismerjük: nála gyakran derűs fénye van a tragédiának, a játék és jókedv pedig ellentépként lehet jelen.

Zenéről, versről készítettem rádióműsort 1963-ban. Kodályt (az akkor még nem róla elnevezett) körönd sarokházában, Weöres Sándort a Törökvész

úton kerestem fel. Kodály ezt mondta: „Weöres Sándort még nem ismertem, amikor egy újságban, gondolom a *Pesti Hírlapban* megjelent az *Öregek*, a költő diáksapkás arcképével. A vers mindjárt megkapott, mert ritkán hallani ilyen őszinte érzést és főleg fiatalember szavában az öregek iránti szánalmat. Az *Öregek* egyúttal bizonyosság arra, hogy nincs korhoz kötve a költészet, tizenöt éves korában is írhat valaki jó verset.” Másnap Weöres Sándor elé tehettem mikrofonomat. A *Norvég leányok* című költeményéről kérdeztem, hiszen Kodály, mint az *Öregeket*, ezt is megzenésítette. Meglepett, hogy rögtön említette a Látóhatárban épp megjelent két versemet. Gyakran volt hallgatag, mégis gyorsan és élénken reagált a dolgokra, mindenről tudott. Azután Kodályról beszélt. „Huszonnégy éves koromban Norvégiában jártam és ott írtam ezt a kis tájverset. Majd elküldtem Kodály mesternek, akinek azonban akkor nem tetszett ez a vers. Volt benne néhány zavaró elem. Később, talán évek múlva megtalálta a fiókjában, és akkor néhány sort kidobott belőle, a maradékot pedig gyönyörűen megzenésítette. A vers azóta is abban a javított formájában szerepel nyomtatásban, ahogy Kodály véglegesítette.”

Úgy adódott, hogy egy kéziratért karácsony ünnepén, kora délután kellett felmennem Sándorékhoz a Muraközi utcai új villába. Elnézését kértem, amiért karácsony első napján háborgatom. Mentegetőzésemre rá se hederített, de tűnődve megkérdezte: „Tényleg, Gyurkám, megvolt már a szenteste, vagy valamikor ezután lesz?” A maga világában élt, metszően pontos, egyéni látással tekintett az egész univerzumra. Szó szerint is, jól értett a csillagokhoz. Legnagyobbinak vélt kortársairól könnyedén mondott mulattatóan elmarasztaló véleményt, s nagy kedvvel készült, hogy Amyval s velem, autón, elkiránduljunk az ország nyugati határáig, meglátogatni egy alig ismert költőnőt: Pálos Rozitát. Egy műsorvezető, ki estem bevezetését vállalta, említette, hogy Weöres gépkocsivezetője voltam, de később jó barátok lettünk. Tényleg sokszor vittem gépkocsimon a Weöres-házaspárt. Reméltem, hogy kollégám elhallását majd átveszi az irodalomtörténet.

Utoljára a szentendrei Pap-szigeten voltunk együtt. Tévéfilm-forgatás. Weöres a *Bolerót* mondta egy csónakház tutaján, víztükör felett, árnyas fák alatt. A nagy létszámú stáb a tutaj egyik végében lámpákkal, kamerával, Sándor pedig a másik végén áll, könyvvel a kezében. S látjuk, mi lassan süllyedünk a súly alatt, ő emelkedik. Jó, hogy a tutaj nem

borult mégse fel, mert egyik legszebb, utolsó versmondása volt ez. Szelíd, szomorú a hang: Ravel monotóniája is benne van, harsányság nélkül. Mennyi visszatérés, ismétlés, nyitás és zárás azonos abroncsába fogva, mennyi kinyíló dallam: „Mind elmegyünk...” Ez négyszer fordul körbe, de változatai tovább szövik az egyhangú menetelés homályába borult képeket. Kétszer csendül meg „a csillagok mögött”, kétszer „a pusztaságon át”, illetve „a pusztta körfalán”, kétszer „ahányan így együtt vagyunk”. Súlyos szóval terhelten a befejező sorban: „ahányan

vége így együtt vagyunk”. Kétszer mondatik: „olyik még visszanez” – s hozzá tehetetlenül, távolról csengő rímek, szinte véletlenül sodorja őket egymáshoz a szomorú és józan keringő, benne a mély magánhangzó-zene: „ahogyan a harangok konganak...” A versből Petrovics Emil írt kantátát női karra, szűkjárású dallamokkal, sápadt-szép színekkel a zenekarban.

Weöres Sándor állt engedelmesen a felbillenő tutaj végében. Felnézett ránk, s csendesen behajtott a könyvet.

TAKÁCS ZSUZSA

Madarak beszélgetése a kertben

Weöres mester emlékére

*Nagyszerű dolog élni, mondják: zuhanást
játszunk, miközben hintáztat a boldogító
hullám. Tetszésünk szerint forgatjuk
fejünket előre-hátra. A szárny nélküli lény,
a szerencsétlen, visszafordul a földi határoknál,
s a hegycsúcsokon fölnyársalja magát.
Kategoriák papírtigrise nekünk nem parancsol.
A tépőfog ejtette sebből a látszat vére csorog.
Az ember törekvése, hogy sötét filozófiája
dimenziói közé szorítsa röpülésünk, szánalomra
indít. Ablakuk előtt csattogjuk, rezegjük:
nincs hely és nincs idő, de rettegnek tovább.
Könny helyett tollunkat elejtjük értük.*